

”På livets vei”

– høringsuttalelse fra Styringsgruppen for Pilotprosjekt Pilegrimsleden.

Basis for denne høringsuttalelse

Pilegrimsleden inngår som ett av 11 prosjekter i Miljøverndepartementets ”Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet”, 2008-2010. Riksantikvaren er ansvarlig instans for den faglige og praktiske gjennomføringen av programmet. I styringsgruppen for prosjektet er følgende representert: Fylkeskommunene i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, Direktoratet for naturforvaltning, NHO-reiseliv og Nidaros bispedømmeråd på vegne av Den norske kirke. Partene har gått inn med betydelige midler i denne satsningen og det er tilsatt 50 % prosjektleder i hvert av fylkene. I den sentrale prosjektledelsen er avsatt 2 ¼ årsverk. Tildelingen fra Riksantikvaren er på 1,5 mill for 2009 og hvert fylke går inn med mellom 0,2 og 0,5 mill. I tillegg skal midler fra Kulturminnefondet årlig disponeres til formålet i tilnærmet samme omfang om Riksantikvarens støtte. Det er derfor en betydelig statlig og fylkeskommunal satsing på feltet i perioden 2008-2010 som danner basis for ”Pilotprosjekt Pilegrimsleden” (heretter PP).

De offentlige instanser som deltar i PP vil avgi egne høringsuttalelser. Denne høringsuttalelse fra PP vil i hovedsak gjelde de områder som angår PPs formål og målsetting. Dessuten vil de erfaringer PP har gjort så langt, være retningsgivende for vurderingene.

1. MDs *verdiskapingsprogram* har som hovedmålsetting å medvirke til at kulturarven brukes som en ressurs i samfunnsviklingen. Dette skal oppnås ved å
 - Bruke kulturarven til beste for befolkning, næringsliv, lokalsamfunn og regioner
 - Ta bedre vare på kulturarven
 - Utvikle og sikre kunnskap om kulturarven som ressurs
2. Fra Riksantikvarens side er bakgrunnen for å ta *pilegrimsleden* inn i verdiskapningsprogrammet formulert slik:
 - Målet er at flere skal vandre pilegrimsleden, både lokalbefolkning og tilreisende., og at det skal stimuleres til nye overnattingssteder langs leden, samt at det blir lagt til rette for et samarbeid mellom ulike næringslivsaktører, organisasjoner, kommuner og fylkeskommuner. Informasjon (om pilegrimsleden) og skjøtsel skal forbedres, samt å arbeide for en bedre kvalitet for **hele** pilegrimsleden, slik at hele leden står frem som et reiselivstilbud.
3. Med basis i disse overordnede føringer, har PP fastsatt disse *hovedområder* for sitt arbeid:
 - Økt interesse og bruk
 - Sikre kvaliteten på pilegrimsleden
 - Øke næringsutviklingen
 - Øke kunnskap og interesse nasjonalt og internasjonalt
 - Videreformidling av kompetanse og erfaring

Arbeidet i PP bygger på erfaringene fra det arbeid som Pilegrimsutvalget i Nidaros utførte som praktisk talt eneste aktør på overordnet nivå på pilegrimsfeltet i 1997-2007 og som ble videreført av Samarbeidsforum for pilegrimsleden fra 2003 – der tre fylkeskommuner, Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren og

Innovasjon Norge deltok i tillegg til Pilegrimsutvalget. PP samler derfor mye erfaring og kompetanse fra praktisk arbeid på pilegrimssektoren. Sentralt i disse erfaringer er at forutsetningene for å lykkes med en satsning på dette feltet er *veien, vandringsen og målet*:

- Fremkommelige pilegrimsveier
- Gode overnattingsmuligheter for vandrerne
- Et gjestfritt mottak ved målet

Innledende kommentarer og vurderinger

Styringsgruppen for PP

- er meget positiv til at KKD tar et så omfattende initiativ på pilegrimsfeltet
- anser at forslagene i hovedsak representerer en viktig og nødvendig videreføring av det engasjement Den norske kirke, Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning, flere fylkeskommuner/kommuner og andre aktører (f.eks NHO, Gårdsturisme, Norsk kulturarv, museumssektoren og samferdselsmyndighetene) har hatt på denne sektoren siden begynnelsen av 1990-årene
- mener at utredningen representerer en sakssvarende oppfølging og videreføring av fylkeskommunenes og kommunenes lokale ansvar og det engasjement store grupper av frivillige har nedlagt på sektoren
- mener at KKDs satsning er et verdifullt tillegg til Miljøverndepartementets (MD) satsning på samme felt – og ser et stort behov for at KKD og MD samordner sine satsninger i årene som kommer

Styringsgruppen for PP vil derfor

- slutte opp om det positive i utredningen og legger stor vekt på at hovedlinjene i forslagene gagnar pilegrimssaken
- være opptatt av at hovedlinjene i KKDs satsning og forslag kan bli realisert
- mene at PP kan tilføre forslagene verdifull erfaring og korleksjon

Styringsgruppen for PP legger på denne bakgrunn mindre vekt på at

- pilegrimssatsningen i perioden 1994-2008 er mangelfullt, unøyaktig og tilfeldig beskrevet i utredningen
- beskrivelsen av status pr. i dag på pilegrimsfeltet er mangelfull
- det nærmest gis inntrykk av at det er med KKDs utredning at pilegrimssatsningen kommer i gang, og at denne satsningen derfor ikke ses som en videreføring og oppfølging av det arbeid som til nå er blitt gjort
- den eksisterende statlige satsning på feltet gjennom MDs og Riksantikvarens prosjekt i Verdiskapningsprogrammet – som også involverer flere fylkeskommuner – er betydelig underkommunisert

Generelle kommentarer og vurderinger

- *Pilegrimsleden som satsningsområde*
Når PP helhjertet støtter en politisk og økonomisk satsning på pilegrimsleden, er det med bakgrunn i den tverrfaglighet og brede tilnærming som pilegrimsleden representerer. Her kan kulturminneforvaltning, naturvern, religion og livssyn, kirke, lokalhistorie, folkeminne, turisme, reiseliv m.v oppleves integrert i hverandre og hver for seg på en unik måte, og som det finnes få paralleller til i dag.

PP innser at en satsning på pilegrimsfeltet kan komme på kollisjonskurs i forhold til interne prioriteringer på hver av disse sektorene – særlig når det gjelder kampen om budsjettmidler i de offentlige budsjetter. Men PP har erfart at den tverrfaglige tilnærming som pilegrimsleden er uttrykk for, representerer en styrke som hver enkelt sektor selv ikke kan være uttrykk for fullt ut.

PP mener dessuten at pilegrimsleden med tilhørende bruk gjennom vandringer er en god alternativ satsning på livskvalitet og livstolkning – i en oppjaget tid og i en konfliktykt verden. I dette vandringsperspektivet er møtet mellom mennesker av ulik bakgrunn, kultur, religion og livsfortellinger et viktig aspekt. Pilegrimsvandringens ”langsomhet” øker mulighetene ved slike møter og betydningen av dem.

- *MDs verdiskapningsprogram og KKDs ”På livets vei”*

PP vil peke på at Miljøverndepartementet har en omfattende egen satsning på feltet – som etter 2010 også kan gå over i en fase 2 av verdiskapningsprogrammet. Det må bli en ”vinn-vinn-situasjon” at to departementer har en nasjonal satsning på det samme gjennom to sidestilte prosjekter. Det er derfor stort behov for at de to departementer koordinerer sin satsning og at ett departement gis et hovedansvar. Dette kan gjerne være KKD.

”På livets vei” foreslår at MDs verdiskapningsprogram fungerer som et eksekutiv for ”På livets vei” i året 2010. PP kan neppe påta seg en slik oppgave uten pålegg fra egen overordnet myndighet.

Det kan synes som om det kan oppstå ”et vakuum” i perioden mellom når PP er avsluttet i 2010 og når ”På livets vei” etter planen skal være fullt operativ fra 2013. PP regner med at den nødvendige samordning vil skje gjennom et samarbeid som departementene kan bli enige om.

- *Fremdriftsplanen*

”På livets vei” har en meget optimistisk 3-årig fremdriftsplan.

PP støtter fullt ut at satsningen må skje raskt og med full tyngde, men fremdriftsplanen synes for fokusert på den del av målsettingen som gjelder å etablere den foreslåtte organisasjon.

Målsettingen bør i større grad reflektere bredden av satsningen – som omfatter både materielle og immaterielle verdier. En satsning i denne størrelsesorden bør omfatte både økt bruk, forståelse, oppslutning og bredere implementering av de kulturelle og religiøse verdier som er knyttet til bruken av pilegrimsleden. I så måte mener PP at det kreves *en visjon og strategi frem mot 2030*. En implementering av pilegrimstanken i vår tid, krever et så langt tidsperspektiv. Sentralt i dette vil være 3-5 årige handlingsprogram hvor tiltak prioriteres og gjennomføres på grunnlag av omforente planer som flest mulig av aktørene er enige om.

Innholdsmessige kommentarer og vurderinger

- *Det ideologiske*

For mange er *pilegrimsidéen* viktigere enn *pilegrimstraséen*. Selve tanken og idéen som ligger bak, inngår selvsagt sentralt i en pilegrimssatsning. De immaterielle verdier gir satsningen bærekraft. Olavsarven brukes av mange som fellesbetegnelse for disse verdier i vårt land.

Både med bakgrunn i den moderne pilegrimshistorie (1994 og frem til i dag) og med bredden i tilnærmingen til dette feltet slik det har utviklet seg, har imidlertid utredningen en *for smal innfallsvinkel* til feltet.

Etter PPs mening og erfaring har det religiøse innholdselement har fått en for sentral plass. Kulturminner, naturopplevelse, reiseliv, næringsutvikling, turisme, historie, folkehelse, fysisk fostring m.v. har fått for liten plass. PP vil med dette selvsagt ikke underkommunisere betydningen av det religiøse element – som nødvendigvis vil være helt sentralt i pilegrimssatsningen – men mener at flere aspekter hører med i den moderne pilegrimssatsning i dag.

Pilegrimsleden kjennetegnes av at både kultur, historie, natur og religion er vesentlige innholdselementer – og at den enkelte vandrer i stor grad bestemmer innholdet i sin egen tilnærming. Dette særpreger også bredden i den offentlige satsning på feltet til nå – hvor mange offentlige etater er involvert.

Man kan både ”gå pilegrimsvandring langs leden” og ”vandring langs pilegrimsleden”.

- *Det organisatoriske*

PP støtter fullt ut at en fornyet satsning må ha konkrete organisatoriske implikasjoner og konsekvenser. PP er helt enig i at organiseringen må skje gjennom å etablere en sentralorganisasjon i form av et nasjonalt pilegrimssenter med flere regionale pilegrimssentra linket sammen i en nettverkslignende organisasjon. PP ser dette som en tjenlig og adekvat måte å organisere virksomheten på.

Gjennom å etablere en robust organisasjon kan dessuten en pilegrimssatsning gjennomføres innen rammen av et langt tidsperspektiv og med god forutsigbarhet for de involverte aktører – både offentlige organer og lokale næringslivsaktører.

PP regner med at de enkelte fylker og kommuner vil uttale seg om de regionale sentra og legger derfor ikke vekt på å gå i detalj på dette i sin høringsuttalelse og viser til disse uttalelser.

PP vil imidlertid generelt uttale at disse regionale sentra må ha egen eksisterende virksomhet som hovedfundament og at pilegrimssatsningen skjer som et supplement til denne. På denne måten kan også pilegrimssatsningen nyte godt av den kompetanse som de regionale sentra allerede innehar.

PP ser derfor behov for å etablere kriterier og prosedyrer for godkjenning regionale pilegrimssentra. En slik godkjenning sikrer garanti for stedets pilegrimskompetanse.

PP vil legge stor vekt å uttale seg om sentralorganisasjonen – i form av en vurdering av forslaget om å etablere et nasjonalt pilegrimssenter i Trondheim (se nedenfor). PP mener at utredningen – i forhold til det organisatoriske – svekkes av en tilfeldig og mangelfullt beskrivelse. I mange tilfeller er det stort fokus på (uvesentlige) detaljer og lite fokus på (vesentlige) hovedsaker.

De frivilliges betydning har opp gjennom årene vært stor på pilegrimssektoren og vil derfor også i fremtiden måtte være et viktig element både i organisering og iverksetting av tiltak.

- *Det forvaltningsmessige*

En hovederfaring som er samlet opp gjennom 15 års arbeid på pilegrimsfeltet, er viktigheten av å legge til grunn at kommunens og fylkeskommunens forvaltningsansvar danner basis for arbeidet med selve pilegrimsleden. Det gjelder både gjennomføring av skjøtsel og merking – og godkjenning av nye pilegrimsleder.

PP mener at det er viktig å bygge videre på fylkeskommunens og kommunenes gjennomføringsansvar i forhold til pilegrimsleden – og er derfor uenig i utredningens forslag om å endre på dette (jfr tiltak 6 a og b). Infrastrukturen må være et offentlig ansvar.

Det er imidlertid viktig å etablere en permanent koordinerings- og pådriverfunksjon i forhold til både fylkeskommuner og kommuner. I så måte er PPs erfaring at forslaget om å ha kompetanse på skjøtsel og merking i pilegrimsentrene både nasjonalt og regionalt, er både viktig, nødvendig og tjenlig. Det nasjonale senteret bør bl.a. forvalte felles retningslinjer for merking og skjøtsel, inkl. anvendelsen av logoen etter avtale med Riksantikvaren.

- *Det økonomiske*

PP har merket seg den betydelige og omfattende økonomiske satsning som forslagene i ”På livets vei” representerer. PP støtter helhjertet en slik satsning. Dersom disse forslagene lar seg realisere, vil et betydningsfullt tverrfaglig område kunne komme opp på et nivå som vil gi omfattende ringvirkninger.

PP vil imidlertid bemerke at det er vanskelig å få full oversikt over den økonomiske satsningen. Utredningen veksler mellom å være meget konkret på detaljnivå – jfr sidene 181-183 – til ikke være konkret i det hele tatt på makronivå – jfr for eksempel etablering av pilegrimsfond (tiltak 2a), tilskudd til pilegrimsherberger (tiltak 2b) og OVF's overtakelse av eiendommer.

PP vurderer betydningen av den økonomiske satsningen slik at forslagene samlet sett vil innebære at det kan etableres varige ordninger og strukturer – som sikrer at satsningen ikke bare blir et ”blaff”, men kan gi grunnlag for en fast og tjenlig virksomhet.

- *Det næringsmessige – den sammenhengende led som næringskjede*

Overnattingsmuligheter for vandrerne er helt sentralt. Pilegrimen må ha mat og overnatting hver dag. Også næringsmessig må pilegrimsleden ses som en sammenhengende led – og ikke punktuelt som enkeltstående overnattingssteder.

PP har som sin oppgave å stimulere næringsvirksomhet i form av overnattingsbedrifter/ serveringssteder langs pilegrimsleden. Et perlekjede av pilegrimsherberger, gårder med overnattingstilbud, pensjonater og andre servicetilbud må finnes langs pilegrimsleden – slik også utredningen påpeker. PP vil bemerke at dette nettverket i stor grad er på plass allerede i dag, men enkelte strekninger mangler fortsatt tilbud og relevante valgmuligheter.

Etableringen av regionale pilegrimsentra langs leden er her viktige tiltak, men servicetilbudene må ligge tettere. For de næringsdrivende representerer pilegrimen et krevende smalsegmentprodukt. Det er derfor viktig å gå inn med stimulerings tiltak – slik utredningen foreslår. Det gjelder både i forhold til å sikre vandreren et rimelig overnattingstilbud langs hele leden og sikre de næringsdrivende en økonomisk støtte for å kunne satse på dette produktet.

To typer forutsigbarhet er sentrale: pilegrimens og overnattingsbedriftens. Pilegrimen trenger å vite om og når det er ledig plass. Overnattingsbedriften må avveie i forhold til annen type næringsvirksomhet for å sikre lønnsomhet. Det viser seg i praksis at det er en utfordring å få disse hensyn til å balansere. Det er klart at økonomiske stimulerings tiltak – i en overgangsfase – vil være viktige for å sikre hensynet både til pilegrimene og overnattingsbedriftene. Dette bør derfor inngå i en nasjonal satsning på pilegrimen innenfor reiseliv og turisme. I så måte kan f.eks et pilegrimspass (jfr [tiltak 6 c](#)) i form av et rabattkort for pilegrimer være et tiltak i en overgangsfase.

PP oppfatter at det foreslåtte pilegrimsfond bl.a. skal ha som oppgave *både* å subsidiere pilegrimsvandrerens faktiske overnattingsutgifter *og* gi de næringsdrivende langs leden økonomisk støtte/kompensasjon til å etablere *og* drive tilstrekkelige overnattingssteder. Dette får særlig betydning for de små næringsdrivende – for eksempel gårdbrukere – som

kan innrede overnattingsrom/toalett/bad i sine bygninger på gården. PP gir dette forslaget sin støtte. Utredningen er imidlertid lite konkret på disse punkter og forslaget om et pilegrimsfond gir få holdepunkter når det gjelder praktiske løsninger.

- *Pilegrimsleden som kulturminne - definisjonen av "pilegrimsled"*

Basis for PP er at Pilegrimsleden er et kulturminne i form av en (middelalder-)sti/vei som ender i Trondheim. (Pilegrimsleden er et egennavn!). Denne forståelse ligger til grunn for det mandat PP er gitt av Riksantikvaren.

PP har tatt initiativ til å drøfte om Pilegrimsleden bør gis en nasjonal status som kulturminne. PP vil arbeide videre med dette spørsmålet både ut fra perspektivet at Pilegrimsleden er et viktig kulturminne og at bruken av pilegrimsleden er viktig for mennesker i vår tid.

"På livets vei" definerer ikke eksplisitt sin forståelse av pilegrimsled, men utredningen underkommuniserer pilegrimsledens status som fysisk kulturminne. Utredningen synes å legge til grunn en definisjon der vandringen (eller seilasen) blir viktigere enn veien og at målet kan være et annet enn Nidarosdomen.

Selv om det ligger utenfor PPs mandat, vil allikevel PP antyde sympati for en slik omdefinering. Det legger dessuten til rette for et bredere geografisk nedslagsfelt og etablering av lokale pilegrimsleder/-veier. En bred nasjonal satsning på feltet bør også kunne omfatte de mange lokale initiativ som fenomenologisk og saklig har mange av de innholdselementer som en vandringsled mot Nidaros har. En slik forståelse vil også imøtekomme de hensyn som taler for å ta kystleden inn i som en del av pilegrimsleden.

Kommentar til de enkelte forslag i "På livets vei" – sidene 152-178.

PP legger hovedvekten på å kommentere:

- Tiltak 2a-b (pilegrimsfond og tilskuddsordninger) som er meget ufullstendig omtalt
- Tiltak 4 som gjelder etableringen og organiseringen av et nasjonalt pilegrimssenter i Trondheim. Herunder hører også tiltak 8a, (nasjonalt pilegrimsutvalg), 10a-b,d (nordisk og internasjonal overbygning) og 16a (reiselivsutvalg).
- Tiltak 5 (regionale pilegrimssentra)
- Tiltak 6a-b (godkjenning og autorisasjon) hvor PP ønsker å signalisere uenighet
- Tiltak 11f (nettsted) hvor PP har et konkret forslag til en mangelfull redegjørelse
- Tiltak 15 (dvs. tiltakene 2c-j, 6b, 11a-b og e) som direkte angår PPs mandat og oppgave

PP finner det vanskelig, både ut fra sitt mandat og på grunn av detaljeringsgraden i forslagene, å uttale seg som om tiltakene 2k, 6c-6e, 9a-f, 10c, 11c-d, 12a-b, 13a-c, 17. Det er etter PPs mening nødvendig å holde seg til de viktigste og mest omfattende forslag i denne høringsrunden.

Tiltak 2 a-b (pilegrimsfond og tilskuddordninger)

Tiltak 2 a-b gjelder etablering av tilskuddordninger og stimulerings tiltak, jfr også kap. 23.2.12 om tilskuddordninger. PP har gjennom møter i utredningsprosessen fått forståelsen av at dette er helt sentralt i satsningen og er derfor overrasket over hvor lite konkrete forslagene er i forhold til økonomi.

PP støtter at det etableres et større pilegrimsfond og vil peke på disse hovedoppgaver:

- Være uttrykk for en større nasjonal satsning på pilegrimsvandringer som en viktig sektor innenfor kirke, turisme og reiseliv. Her kan inngå at vandrerne sikres et rimelig – og subsidiert – overnattingstilbud langs leden.
- Gi grunnlag for å etablere og drive nye pilegrimsherberger og overnattingsmuligheter
- Være et supplement til eksisterende finansieringsordninger slik at overnattingsbedrifter gis bedre vilkår for næringsutvikling

PP vil her peke på at dagens finansieringsordninger gjennom Norsk Kulturminnefond, Innovasjon Norge og Norsk Kulturråd ikke er særlig egnet for pilegrimsleden. Norsk kulturminnefonds midler er både begrensede og prioriterer bevaring fremfor tilretteleggingstiltak for bruk i eksisterende bygninger. Innovasjon Norge er basert på bedriftsøkonomisk tankegang og krever lønnsomhetsvurderinger i bedriften. Dette lar seg vanskelig dokumentere med et fåtall gjester i en kort sommersesong. Videre har Innovasjon Norge en begrensning på støtteprosent og også et maksimumsbeløp til en eiendom innen en 5 års periode. Fylkeskommunale infrastrukturmidler gis ikke til enkeltbedrifter.

PP vil derfor peke på at det er behov for særskilte støtteordningen begrunnet i pilegrimssatsningen – både ut fra hensynet til en bedre kulturminneforvaltning, økt næringsutvikling, mer turisme i form av pilegrimsvandringer og det særlige faktum at dette ”konseptet” er avhengig av en kontinuerlig lenke av tildels små næringsaktører, og at disse igjen er avhengige av hverandre.

PP vil peke på at en slik nasjonal satsning er viktigst i en opptrappingsfase og deretter kan begrenses.

Tiltak 4 - (Nasjonalt pilegrimssenter)

Forslaget om etablering av et nasjonalt pilegrimssenter aktualiserer:

- hvilke *ansvarsområder* skal et slikt senter ha
- hva slags *kompetanse* bør være representert i staben
- hvordan senteret skal *organiseres*
- hvor senteret skal *lokaliseres*
- senterets *navn*

a. Generelt:

Et sentralt punkt i PPs mandat er hvordan prosjektets oppgavefelt skal ivaretas og videreføres etter at PP er avsluttet ved utgangen av 2010. Et nasjonalt pilegrimssenter vil kunne utgjøre en permanent driftsorganisasjon som ivaretar alle oppgaver på pilegrimfeltet – også de som følger i forlengelsen av PPs mandat. Disse oppgaver kan ivaretas som en avdeling innen pilegrimssenteret. Dette gjelder også om Verdiskapningsprogrammet skulle få en fase 2 på pilegrimfeltet. I så fall kan dette integreres i senterets virksomhet. PP gir derfor sin fulle støtte til forslaget om å etablere et nasjonalt pilegrimssenter.

b. Ansvarsområder:

Beskrivelsen av det nasjonale pilegrimssenter (23.2.4) fanger opp flere hovedansvarliggenger som PP anser som vesentlige på bakgrunn av sitt mandat og sine erfaringer fra prosjektarbeidet. I dette ligger særlig behovet for å etablere en permanent driftsorganisasjon for en kontinuerlig videreføring av arbeidet. Men beskrivelsen av ansvarsområder er i så måte mangelfull.

PP vil særlig peke på at det nasjonale senterets ansvarsområde må omfatte:

- *drift og infrastruktur*
– dvs skjøtsel og merking av pilegrimsledene. PP mener at fylkeskommunene og kommunene må ha gjennomføringsansvaret, men at det nasjonale senteret og de regionale sentra må ha en koordinerings- og pådriverfunksjon i forhold til fylkeskommunene og kommunene. Denne funksjonen er etter PPs erfaring helt avgjørende.

- *informasjon og markedsføring.*

PP ser det som naturlig at det nasjonale senteret overtar PPs nettsted www.pilegrim.info når PP er avsluttet (se nedenfor pkt 11f). Dette er og bør være den sentrale, oppdaterte kilden for all informasjon knyttet til pilegrim i vid forstand.

Det er også viktig at det utgis brosjyrer, vandringsguider og håndbøker om pilegrimsleden og pilegrimsvandring. Men etter PPs mening er innfallsvinkelen i utredningen her både for sentraliserende og betydningen av informasjon på nettet for lite vektlagt. Det er selvsagt naturlig at også det nasjonale senteret står for utgivelse av slikt materiale, men senteret bør ha som hovedoppgave å være initierende og koordinerende – like meget som selvproduserende. Det er viktig å beholde det lokale og private initiativ. Kommuner, forlag og andre må stimuleres til å utgi materiale. I informasjonsarbeidet er dessuten et samarbeid med Innovasjon Norge sentralt.
- *koordinering av frivillighet.*

PP er positiv til forslaget om å organisere den store frivillige innsats omkring pilegrimsleden gjennom en nasjonal pilegrimsforening. PP støtter også at frivilligheten trekkes organisatorisk inn i senterets arbeid. Det vil være hensiktsmessig *både* med en frittstående medlemsforening og at senteret påtar seg et formelt ansvar for å koordinere og utnytte frivilligheten. Men grunnleggende, med og i all frivillighet, er at frivilligheten må styre seg selv. En tilknytning til et nasjonalt pilegrimssenter må derfor være frivillighetens eget valg. Det er derfor vanskelig å se for seg at PP gis et ansvar for å etablere en pilegrimsforening (jfr [tiltak 1](#)).
- *forvaltning av selve pilegrimsleden.*

PP støtter forslaget om at en stilling som pilegrimsprest tillegges å fungere som bærer og forvalter av selve pilegrimsleden. Det sentrale i pilegrimsledens satsning er selve relanseringen av pilegrimstradisjonen i vår tid og nyformulering av denne visjon for vår tid. PP vil imidlertid klart understreke behovet for bredden i denne satsningen – innenfor kultur, historie, natur og religion. Det er derfor viktig at personer som rekrutteres til de nye pilegrimsprestestillingene har denne breddeforståelse.
- *arrangement av pilegrimsvandring*

Utredningen foreslår at en pilegrimsprest med ansvar for å arrangere regionale vandring lokaliseres i det nasjonale senteret. Dette er en parallell til de stillinger for pilegrimsprest som foreslås knyttet til de regionale sentra. Mye taler for at denne stillingen heller burde knyttes til Nidaros pilegrimsgård.
- *internasjonal kontakt*

Det er naturlig at et nasjonalt pilegrimssenter gis ansvar for det nordiske og internasjonale på pilegrimsektoren.

PP støtter at de tiltak som er nevnt i [tiltak 10b](#) (EU prosjekt under Interreg IV) og [tiltak 10d](#) (European cultural route) inngår i dette arbeid. PP stiller seg uforstående til at utredningen foreslår å legge ansvaret for slik kontakt til et regionalt organ. Det er naturlig at senteret også får ansvar for nordisk kontakt ([tiltak 10a](#)).

PP har merket seg at utredningen også foreslår at senteret også skal arbeide som et lokalt pilegrimsmuseum, et utstillingslokale og tilby overnatting for pilegrimer. Dette synes ikke å være primærfunksjoner for senteret, men mer være avledet av de foreslåtte lokalers egnethet for disse formål. Derimot er bibliotekfunksjoner en selvsagt del av senterets dokumentasjonsansvar. PP mener at det er viktige mangler i beskrivelsen av senterets ansvarsområde. Senterets ansvarsområde bør utvides til også å omfatte et koordinerende ansvar i forhold til

- *næringsutvikling og reiseliv*
- *kulturminner*
- *forskning og dokumentasjon*

Pilegrimsleden er både et kulturminne som skal forvaltes og som skal bidra til å gjøre folk kjent med andre kulturminner som ligger langs pilegrimsleden. Dessuten skal bruken av pilegrimsleden som kulturminne bidra til næringsutvikling i lokalsamfunnene og til stimulering/utvikling av reiselivet. Forskning og dokumentasjon hører naturlig til i forlengelsen av den kompetanse som er samlet i

senteret. PP anser det derfor nødvendig at et nasjonalt pilegrimssenter gis en koordinerende funksjon også på disse områder.

PP har merket seg forslaget om å etablere

- *pilegrimsfond* (tiltak 2a)
- støtteordninger for *pilegrimsherberger* (tiltak 2b)
- *stipendieordninger* (jfr kap 23.2.12)

Størrelsen på dette fondet er ikke konkretisert. Fondet synes tenkt som grunnlag for en større nasjonal satsning. Fondet må derfor være betydelig i størrelse. Det er uklart om fondets avkastning skal finansiere satsningen i sin fulle bredde – eller bare deler. Det sies eksplisitt at midler fra dette fondet skal brukes til å bygge pilegrimsherberger (tiltak 2b) og også til å subsidiere pilegrimsvandrerens overnattingsutgifter. Det gis ingen beskrivelse av hvordan dette skal fungere og administreres. Dette gjør dette punkt i utredningen særdeles mangelfull.

Etableringen av et pilegrimsfond er derfor ikke tilstrekkelig utredet. Det kan – etter PPs mening – synes naturlig at et slikt fond forvaltes av det nasjonale senteret, eventuelt av et eget styre for fondet (f.eks etter modell av Kulturminnefondet). Det er behov for å konkretisere ytterligere mandat, oppgaver og størrelse på et slikt pilegrimsfond.

Etableringen av et slikt fond vil markere et sterkt offentlig engasjement på sektoren. PP vil støtte en slik satsing.

c. Kompetansebehov

Ut fra PPs vurdering av hvilke ansvarsområde senteret bør ha, må senteret ha tilsatte med kompetanse innenfor:

- kirke/religion
- drift og infrastruktur
- informasjon og markedsføring

På dette område synes et årsverk å være altfor lite. Bare nettstedet krevet 1 årsverk . Det bør være minimum 2 stillinger innen dette feltet, jfr også forslaget om et pilegrimsbibliotek

- frivillighetskoordinator
- daglig leder.

Også på dette område synes utredningen å dimensjonere det administrative behov altfor lavt. Det vil antagelig være behov for minst 2-3 merkantile/administrative stillinger i tillegg til daglig leder. Bare regnskapsføring vil antagelig kreve 1 årsverk.

I tillegg bør senteret – for å ivareta den nødvendige nettverksbygging – ha kompetanse innenfor

- kulturminne- og naturforvaltning
- næringsutvikling og reiseliv
- forskning og dokumentasjon

Dersom senteret skal forvalte

- et pilegrimsfond

av en betydelig størrelse, krever dette et eget sekretariat. Dette må utredes særskilt.

d. Organisering

Spørsmålet om hvordan det nasjonale senteret skal organiseres er et av de svakeste punkt i utredningen. Det gjelder spørsmål som

- tilknytningen til offentlige organ (departement)
- organisasjonsform (direktorat, forvaltningsbedrift, stiftelse, aksjeselskap)
- styringsorgan for senteret og hvilke instanser som bør være representert i styre
- forholdet til et nasjonalt pilegrimsutvalg (tiltak 8a)
- forholdet til et felles pilegrimsutvalg for Norge og Sverige (tiltak 10a)
- internasjonalt ansvar (tiltak 10b og d)

- forholdet til et pilegrims- og reiselivsutvalg (tiltak 16a)
- forholdet til de regionale sentra (tiltakene 5a-h)

Fremstillingen av den fremtidige pilegrimsorganisasjon fremstår dessuten historieløs – idet det ikke reflekteres nesten noe om hva som har skjedd på feltet de siste 15 år og hvilken lærdom man kan trekke av dette.

PP vil i så måte understreke at den viktigste erfaring er at en pilegrimssatsning må bygge på at ansvar ikke må fordeles slik at ansvaret *fragmenteres*.

Det er karakteristisk for arbeidet med pilegrimsleden at det spenner over et bredt saksfelt innen kirke, kulturminnevern, naturforvaltning, reiseliv og næringsutvikling – der både stat, fylkeskommuner, kommuner og frivillige er involvert og hvor både kirken, kulturminnevernet og naturforvaltningen har interesser.

Etableringen av en sentral og nasjonal instans for pilegrimssatsningen må innebære at ansvar og myndighet samles mest mulig og vilkårene legges best til rette som samvirke mellom alle instanser, organer og interesser på feltet.

PP viser til at etter at satsingen på pilegrimsleden gikk inn i en dvale etter åpningen av pilegrimsleden i 1997, skjedde revitaliseringen fra 2003 ved at det ble etablert et Samarbeidsforum for pilegrimsleden der Riksantikvaren, Direktoratet for naturforvaltning, Den norske kirkes pilegrimsutvalg i Nidaros bispedømme, fylkeskommunene, kommunene og Innovasjon Norge var representert. En av fruktene av arbeidet i Samarbeidsforum var etableringen av PP innen rammen av Miljøverndepartementets verdiskapningsprogram. Styringsgruppen for PP er sammensatt tilnærmet like bredt som dette Samarbeidsforum. Dette dokumenterer behovet for bredde i representasjon og deltagelse for at pilegrimfeltet skal bli tilfredsstillende ivaretatt.

PP ser etableringen av et nasjonalt pilegrimssenter som et godt virkemiddel for å oppnå økt satsing og bedre samordning.

PP vil anbefale at:

- Miljøverndepartementet og Kultur- og Kirke departementet blir enige om et samarbeid og fordeling av ansvar og oppgaver innenfor pilegrimfeltet – og om bare ett eller begge departementer skal ha et videre engasjement på sektoren
- En felles departemental satsing kommer til uttrykk ved at nasjonalt pilegrimssenter opprettes. Organisasjonsformen må utredes nærmere.
- Styret for det nasjonale senteret får som oppgave *både* å lede senterets virksomhet *og* fungere som overordnet koordinerende instans på sektoren
- Styret sammensettes med representanter for de instanser som er hovedaktører på feltet. Her er det verdifull erfaring å hente både fra Samarbeidsforum for pilegrimsleden og PP. Styret kan ha representanter for:
 - Kirke departementet
 - Miljøverndepartementet
 - Riksantikvaren
 - Direktoratet for naturforvaltning
 - Den norske kirke v/ Kirkerådet
 - NHO-reiseliv
 - St.Olav pilegrimsforening (jfr forslaget i ”På livets vei”)
 - De regionale pilegrimssentra
 - Andre
- Styret kan oppnevne underutvalg for særskilte virksomhetsområder som følger av senterets ansvar. Her vil andre aktører (f.eks fylkeskommunene, kommunene, bispedømmeråd, de regionale pilegrimssentra m.v) kunne ha sin naturlige plass
 - Merking og skjøtsel
 - Næringsutvikling og reiseliv (jfr tiltak 16a)
 - Informasjon

- Kirkelig utvalg (jfr tiltak 8a)
- Nordisk og internasjonalt utvalg og kontakt (tiltak 10a-b.d)

PP vil for sin del se det hensiktsmessig med slike utvalg også som en videreføring av områder som PP har ansvar for i dag.

- Det synes ikke hensiktsmessig at hver enkelt av de samarbeidende instanser etablerer egne utvalg for særskilte sektorer. Det vil kunne utydeliggjøre ansvar og oppgaver. PP understreker egen erfaring av å bringe instansene sammen – og at de ikke opererer hver for seg.
- Det nasjonale senteret kan selvsagt invitere andre selvstendige instanser inn i sine lokaler dersom det er hensiktsmessig med bakgrunn i formålet (jfr f.eks tiltak 17) og praktisk gjennomførbart.
- Forholdet mellom Det nasjonale og de regionale sentra bygges opp som et nettverk – og bygger på gjensidig selvstendighet og uavhengighet.

e. Lokalisering

PP er enig med utredningen i at det nasjonale pilegrimssenteret lokaliseres i Trondheim og ser de foreslåtte lokaler i Magasinet som egnede til formålet.

PP har ikke tatt stilling til forslaget om at OVF skal overta eiendommen fra Statsbygg. PP kan ikke se at dette spørsmålet er utredet.

PP har merket seg forslaget om – på litt lengre sikt – å slå sammen den nyetablerte Nidaros pilegrimsgård (tiltak 14) og det nasjonale pilegrimssenteret. PP anser det ikke nødvendig å ta stilling til dette spørsmålet på det nåværende tidspunkt. Med bakgrunn i oppgavefordelingen, synes det å være mange argumenter som taler for å beholde Nidaros pilegrimsgård som et selvstendig regionalt pilegrimssenter lokalisert ved Nidaros domkirke og la dette inngå i et landsomfattende nettverk sammen med de øvrige regionale pilegrimssentra.

f. Navn

Når det gjelder navn, synes valget å stå mellom ”Trondheim nasjonale pilegrimssenter” og ”Nidaros nasjonale pilegrimssenter”. Det bør unngås en sammenblanding med ”Nidaros pilegrimsgård” som vil ligge i nabobygningen. ”St.Olav” burde inn i et av navnene. En etablering av det nasjonale senteret bør foranledige en fornyet navnediskusjon. F.eks kunne det lokale pilegrimsherberge hete ”St.Olav pilegrimsgård” eller ”Nidaros pilegrimsgård” og det nasjonale senteret ”Nidaros nasjonale pilegrimssenter” eller ”St.Olav nasjonale pilegrimssenter”.

Tiltakene 5 (de regionale pilegrimssentra)

PP har arbeidet med planer for informasjonssentra på ulike nivå langs pilegrimsleden. Det gjelder

- Informasjonstavler med jevne mellomrom
- Informasjonsboder med brosjyrer og materiell
- Informasjonssteder med bemanning knyttet til eksisterende aktiviteter/institusjoner
- Informasjonslokaler med egen betjening

PP ser forslaget om regionale pilegrimssentra som et nytt ledd og en ny viktig strategi i pilegrimssatsningen. PP har ovenfor gitt sin tilslutning til at pilegrimssatsningen organiseres gjennom å etablere en sentralorganisasjon i form av et nasjonalt pilegrimssenter med flere regionale pilegrimssentra linket sammen i en nettverkstilignende organisasjon. I så måte synes utredningen å ha fanget opp de viktigste steder langs pilegrimsleden. PP ser imidlertid ikke listen som endelig.

PP mener at det må innføres kriteringer og etableres godkjenningsordninger for et sted som ønsker å profilere seg som ”regionalt pilegrimssenter” – jfr ordningen for autoriseringen av nasjonalparksentra. Godkjenning kan skje av det nasjonale senteret – som også utarbeider kriterier for kvalitetssikring. En godkjenning bør også følges opp av en tilskuddordning til virksomheten i det regionale senteret som det nasjonale senteret forvalter.

PP legger til grunn at oppbyggingen av slike regionale pilegrimssentra må ta utgangspunkt i den eksisterende kompetanse og profil – og at pilegrimssatsningen kommer i tillegg. Dette kan være til gjensidig støtte og styrke. Beskrivelsen av de enkelte regionale sentra viser at de er meget forskjellige. Det er en styrke.

PP er enig i at alle regionale *pilegrimssentra* må ha tilknyttet en pilegrimsprest – som kan gi profil og innhold til virksomheten. Det bør også inngå at et regionalt pilegrimssenter må ha kompetanse på skjøtsel og merking, næringsutvikling og formidlingsoppgaver.

PP har merket seg at flere av de regionale sentra som er foreslått besitter betydelig kompetanse og kapasitet på områder innen forskning og dokumentasjon som er sentrale for pilegrimssatsningen. PP ser et nettverk av slike regionale pilegrimssentra også som en mulighet for å koordinere, stimulere og gjøre tilgjengelig slik forskning og kompetanse. Her vil det nasjonale pilegrimssenteret ha en viktig rolle. Det må derfor arbeides videre med å beskrive den nettverksorganisasjon som er tenkt etablert mellom det nasjonale pilegrimssenteret og de regionale sentra.

PP legger til grunn av fylkeskommunene og kommunene også i fremtiden skal ha ansvaret for selve pilegrimsleden. I dette inngår både skjøtsel og merking, men også informasjon og stimuleringsiltak. De regionale sentra må ikke bidra til å uthule det offentlige ansvar, men være viktige supplement. Dessuten skal de regionale sentra ivareta oppgaver som det offentlige ikke ivaretar. PP mener at et sted langs leden som markedsføres som et regionalt pilegrimssenter i hovedsak bør dekke samme ansvarsområde som det nasjonale senteret – dog selvsagt ikke med krav om egne ansatte innenfor hvert oppgavefelt. Men en minimumsbetjening må være en pilegrimsprest (gjærne deltid) og 1-2 øvrige årsverk innenfor virksomhetsområdet. Koordinering og stimulering av frivillighet bør være en sentral og viktig oppgave for et regionalt senter.

Det er en utfordring at et slikt senter blir *regionalt* – dvs. for en nærmere definert region – og ikke et *stort lokalt* senter. Dette må innarbeides i kriteriene for godkjenning.

PP regner med at de berørte fylkeskommuner, kommuner og bispedømmer vil vurderer de enkelte forslag i deres område – herunder også finansieringsordningen (60 % stat, 20 % fylke, 20 % kommune) og at eiendommer foreslås overtatt av OVF.

Tiltak 6a-b (godkjenning og autorisasjon)

PP ønsker her å markere uenighet med forslagene i ”På livets vei”.

PP vil fastholde at pilegrimsleden som infrastruktur skal være et offentlig ansvar og at godkjenning av nye pilegrimsleder fortsatt skal avgjøres av fylkeskommunene (etter delegasjon fra Riksantikvaren).

Pilegrimslogoen, og rettighetsforholdene knyttet til denne, er i dag forvaltet av Riksantikvaren og myndigheten til eventuelt å foreta endringen i denne bør fortsatt ligge hos Riksantikvaren. Forvaltning av tillatelser til bruk av logoen kan evt. delegeres til det nasjonale senteret, etter avtale med Riksantikvaren.

Når det gjelder pilegrimsmerkingen, må det skilles mellom

- ansvaret for å fastsette regelverk for merking
- oppgaven å forvalte det regelverk som er fastsatt

Det inngår i PPs mandat å gjennomgå og foreslå endringer i Riksantikvarens håndbok for pilegrimsleden hvor regelverket for merking av pilegrimsleden inngår. PP regner med å fullføre dette arbeidet slik at Riksantikvarens håndbok kan revideres. PP har nylig sendt sine forslag ut på bred høring (jfr nedenfor under tiltak 2d-h). PP ser det som naturlig at det nasjonale senteret i fremtiden får samme oppgave som PP nå har. Men det bør fortsatt være Riksantikvaren som formelt fastsetter retningslinjene for merking av pilegrimsleden. Det nasjonale senteret blir i fremtiden den naturlige instans som får i oppgave å forvalte regelverket.

Tiltak 11e – informasjonstavler

Her er PP foreslått som utøvende instans i forhold de konkrete forslag som refereres. Som uttalt ovenfor, kan ikke PP påta seg en slik rolle uten pålegg fra overordnet myndighet. Til utredningen forslag om informasjonstavler, vil PP vise til at dette står sentralt i prosjektets arbeid og at et forslag nylig er sent ut til høring fra PP (se nedenfor under tiltak 2d – h). I PPs forslag til merkesystem, inngår bl.a. et konkret forslag til informasjonstavler.

Tiltak 11f – nettsted

Det er med stor undring at PP kan registrere at nettstedet www.pilegrim.info ikke er nevnt under tiltak 11f. Det gir grunnlag for å hevde at på dette punkt er utredningen særdeles mangelfull. PPs nettsted ble i 2007 kjøpt av Norsk kulturarv som hadde startet nettstedet. Gjennom PP er nettstedet i løpet av 1 ½ år utviklet til å bli det sentrale nettsted for informasjon om pilegrimsvirksomheten nasjonalt. Det er nå også utviklet en kartløsning som innebærer at pilegrimsleden er digitalt inntegnet på kart som skrives ut. Her er også egne klikkpunkter for aktuelle overnattingssteder, servicetilbud og kulturminner langs leden. I tillegg er nettstedet en stor informasjonsbase for aktører og virksomheter innen pilegrimsfeltet. Dersom et nasjonalt pilegrimssenter etableres i Trondheim slik ”På livets vei” foreslår, kan senteret overta vederlagsfritt nettstedet www.pilegrim.info når PPs funksjonsperiode er avsluttet. Nettstedet er også linket opp til adressene www.pilgrim.info og www.peregrino.info slik at nettstedet kan brukes av både engelsk- og spansktalende. Det mest sentrale stoffet på nettstedet er oversatt til disse språk, og dette utvikles stadig. Det er således gjort et stort og viktig grunnlagsarbeid allerede i forhold til det tiltak som utredningen her foreslår.

Tiltak 15 – vedkommer Pilotprosjekt Pilegrimsleden (PP) direkte

Det foreslås at PP skal være utførende (eksekutiv) for utredningens forslagens til tiltak 2c-2j, 6b, 11a-b og e. Som nevnt foran har PP sin egen virksomhets- og handlingsplan, gjennom deltakelsen i MDs ”Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet”, som grunnlag for sitt arbeid ut 2010. De etterfølgende kommentarene har dermed dette som utgangspunkt.

Tiltak 2c – kommunalt ansvar for sikring og drift av leden

PP arbeider på grunnlag av at hver kommune skal ha et ansvar for gjennomføring av kontinuerlig vedlikehold, skjøtsel og merking av leden i sitt område. Bl.a. gjennom vårt initiativ overfor MD for å få utredet en mulig nasjonal status for Pilegrimsleden ønsker PP å sikre traséen, f.eks. med basis i kommunenes arealplanansvar etter Plan- og bygningsloven. Mht finansiering av ovennevnte viser vi til vår støtte til forslaget om et nasjonalt pilegrimsfond og viktigheten av at det, i alle fall i en opptrappingsfase, gis statlig støtte gjennom kommunene til drift og vedlikehold av leden.

Kommunens ansvar fungerer for de fleste strekninger bra allerede i dag. De enkelte kommunene har inngått avtaler med ulike frivillige lag, foreninger og/eller enkeltpersoner for utførelse av det aktuelle arbeidet, dersom ikke kommunen selv setter av ressurser til dette. PP arbeider for en videreutvikling og kvalitetssikring av disse ordningene.

Tiltak 2c er altså i tråd med PPs pågående virksomhet.

Tiltak 2d – 2h. Merking av ledene

Arbeidet med forbedret merking av ledene er et kjernepunkt innenfor PP's virksomhet. Vårt utkast til revisjon av kapitlet om merking i RAs håndbok for Pilegrimsleden (2005) er nå ute på høring, med uttalefrist 20.03.09. Utkastet vedlegges denne høringsuttalelsen til orientering (pdf-fil). KKDs prosjekt har fått tilsendt dette utkastet direkte og er invitert til å komme med sine merknader. Vi vil behandle forslagene i tiltakspunktene 2d – 2h sammen med øvrige innspill etter høringsfristens utløp.

PP finner derfor ikke grunn til å ta standpunkt til forslagene under 2d – h på det nåværende tidspunkt, men regner med at de tiltak som vil bli foreslått på grunnlag av PPs saksbehandling og anbefalinger, vil bli lagt til grunn i en fremtidig satsning.

Tiltak 2i – Avtaler med grunneiere

PP har anmodet de enkelte kommunene om å registrere status for avtaler med grunneierne langs sin strekning. De fleste av de avtalene som ble inngått i 1997 (og for enkelte leder noe senere) er gyldige fortsatt, mens andre vil være modne for revisjon avhengig av hvilke endringer i rammeforutsetninger som har funnet sted i tiden etter avtaleinngåelse. PP arbeider videre med dette.

Tiltak 2j – Nye pilegrimsleder

PP omfattet i utgangspunktet (2007) Pilegrimsleden i fylkene Nord- og Sør-Trøndelag og Oppland. F.o.m. 01.01.09 har også Hedmark fylkeskommune sluttet seg til prosjektet, med rettigheter og plikter. Akershus fylkeskommune har også fått invitasjon om deltakelse i PP, men har ennå ikke ferdigbehandlet dette internt. Arbeidet i PP skal i henhold til mandatet i prosjektet prioritere både arbeids- og pengeressursene til ”eierfylkene”, samtidig som vi skal arbeide for pilegrimsleden som en helhet. Dette har i praksis ført til at vi i det daglige arbeidet må konsentrere oss om de godkjente pilegrimsledene til Nidaros. Gjennom bl.a. arbeidet med nettstedet www.pilegrim.info bidrar vi imidlertid til betydelig oppmerksomhet omkring og formidling av informasjon om de øvrige aktive pilegrimsvegene i Norge og Norden. PP er også kjent med, og bidrar begrenset gjennom enkel rådgiving og ”moralsk støtte” til, det arbeid som gjøres lokalt for utvikling av nye pilegrimsveger, bl.a. også nye del-leder for sammenknytning til dagens Pilegrimsleder til Nidaros, som f.eks. Rena – Åkre (Hedmark) og Meråker-Stjørdalsleden (Nord-Trøndelag). PP vil imidlertid ikke innenfor vårt nåværende mandat kunne stå i spissen for utvikling av nye prosjekter som foreslått i rapportens pkt. 2j.

Tiltak 6b - Pilegrimsmerket

Det vises til omtalen av pkt. 6a og 6b lenger fram i denne uttalelsen.

Tiltak 11a - Guidebøker

PP baserer sitt arbeid med vandrerinformasjon primært på en nettbasert løsning. Kfr. også tiltak 11b nedenfor. Informasjon på internett kan i prinsippet nås av alle overalt og til enhver tid, og framstå raskt i oppdatert versjon. Erfaringen er at det hvert år skjer utskiftninger og endringer av både steds-, person- og kontaktinformasjon, og at guidebøker dermed har en tendens til å bli tidlig utdatert. Informasjonen som ligger til grunn for nettløsningen vil uten for mye arbeidsinnsats i PP, men med behov for betydelig øking i budsjettmidler, kunne tilpasses trykte guidebøker for de enkelte strekningene.

Tiltak 11b - Kart

PP gjennomfører i disse dager (mars 2009) implementeringen en komplett kartbasert vandrerinformasjon på www.pilegrim.info. Alle pilegrimsledene til Nidaros er dekt av nedlastbare A4-utsnitt av det offisielle kartverket (M711-serien) i målestokk 1: 50 000, med vandrelinja markert sammen med klikkbare ikoner for informasjon om overnatting og kulturminner langs leden. Tiltaket er oppfylt.

For Pilotprosjekt Pilegrimsleden
Trondheim 14.april 2009

Knut Andresen
leder av Styringsgruppen

Knut Lillealtern
Prosjektleder

Vedlegg:

- Merkesystemet. Revisjon. Foreløpig utgave 03.04.09. (Etter høring)